

Albert Hämäläinen – kielimies

■ Juhani U.E. Lehtonen

Professori Juha Janhunen esitti joitakin kieliky-
symykseen liittyviä arvioita (*Tieteessä tapahtuu*
3/2009) Israel-Jakob Schurin väitöskirjan käsit-
telyprosessista Helsingin yliopistossa. Suoma-
lais-ugrilaisen kansatieteen professorilla Albert
Hämäläisellä oli prosessissa tärkeä osuus. Janhu-
sen mukaan ”Schurin ruotsinkielinen väitösti-
laisuus ärsytti täydellisen kielitaidotonta Albert
Hämäläistä”. Hämäläinen käyttikin puheenvuo-
ron suomeksi. Kun Janhunen samassa kappalees-
sa puhuu laajemminkin antipatioista ”epätoivottu-
ja ilmiöitä, kuten ruotsalaisuutta ja venäläisyyttä
kohtaan”, voivat jotkut lukijat ajatella, että Hämä-
läinen oli ummikko ja asenteiltaan rajoittunut.

Albert Hämäläinen suoritti filosofian kan-
didaatin tutkinnon vuonna 1905. Aineyhdis-
telmään kuuluivat suomalais-ugrilainen kie-
lentutkimus, venäjän kieli ja kirjallisuus sekä
slaavilainen filologia. Kymmenen vuoden ajan
Hämäläinen opetti suomea, venäjää ja englantia
Hämeenlinnan lyseossa. Hän teki useita kieli-
ja kansatieteellisiä opinto- ja tutkimusmatkoja
Venäjälle ja oli muun muassa Suomen ja Neu-
vostoliiton kulttuurivuorovaikutustoimikunnan
jäsen 1940. Hän teki keruumatkoja myös Keski-

Skandinavian metsäsuomalaisten keskuuteen ja
julkaisi aihetta koskevan tutkimuksensa ruotsik-
si. Hän keräsi myös aineistoja hylkeenpyynnistä
Pohjanmaan ruotsinkielisellä rannikkoseudulla.

Suomalais-ugrilaisen kansatieteen professo-
rin viran opetusalaan kuului viran perustami-
sesta lähtien (1921) myös yleisen kansatieteen –
siis maailman kulttuurien – opetus. Tämä alue
erotettiin oppituolista vasta vuonna 1971 yleisen
kansatieteen apulaisprofessorin perustamisen
myötä ja virka muutettiin vuonna 1985 kulttuu-
riantropologian professorin viraksi. Hämäläi-
nen oli erittäin kiinnostunut yleisestä kansatie-
teestä, kuten myös vähemmistökulttuureista,
esimerkiksi Suomen romaneista. Hän oli näin
ollen tieteellisesti avarakatseinen, erittäin kie-
lilitoinen ja asenteiltaan suvaitsevainen. Tässä
mielessä hän oli poikkeuksellisen pätevä ja sopi-
va ottamaan kantaa Schurin tutkimukseen sen
käsitteilyn eri vaiheissa väitöstilaisuutta myöten.

Hämäläisen suomenkielinen puheenvuoro
saattoi tietysti sisältää myös jonkintasoisen yli-
opiston suomalaisuutta koskevan kielipoliittisen
viestin – Hämäläinen oli äidinkieltensä perus-
teella suomenkielisten leirissä. Voi silti olla, että

Hämäläinen yksikertaisesti arasteli käyttää ruotsia vaativassa akateemisessa yhteydessä. Tuohon aikaan vähäisetkin kielivirheet pantiin paheksuen merkille. Puheenvuoron perusteella tehtävät kovin pitkälle menevät tulkinnat Hämäläisen

tunnetiloista, kielitaidosta tai arvomaailmasta ovat kuitenkin uskallettuja.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori.